

นำชม

หอสมุดดำรงราชานุภาพ

กรมศิลปากรจัดพิมพ์จำหน่าย

พ.ศ. ๒๔๕๔

67.18

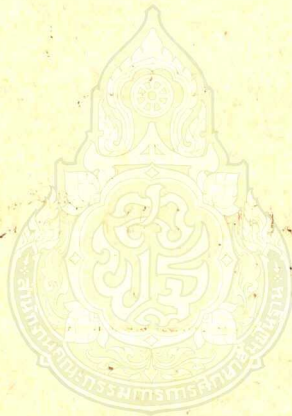
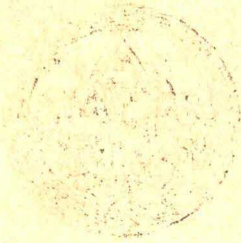

นำชม

หอสมุดดำรงราชานุภาพ

กรมศิลปากรจัดพิมพ์จำหน่าย

พ.ศ. ๒๔๕๔

1 11 11 11 11 11 11 11

คานา

หอสมุดตำรวราชานภาพ เป็นหอสมุดที่สร้าง
ขึ้นใหม่ โดยรัฐบาลให้งบประมาณก่อสร้างขึ้นเพื่อ
เก็บหนังสือและสิ่งของต่าง ๆ ของสมเด็จพระยา
• ตำรวราชานภาพ ซึ่งประธานให้เป็นสมบัติของ
ชาติ หอสมุดนี้จึงไม่ได้จัดอย่างหอสมุดธรรมดา
แต่จัดอย่างแบบหอสมุดอนุรักษ์ คือมีทั้งหนังสือ
และสิ่งของหรือเครื่องใช้ของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วรวมอยู่
ด้วย สิ่งของต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหอสมุดนี้ประวติ
ที่น่ารู้มีโดยมาก และผู้มาชมหอสมุดแห่งชาติ
มัก จะพอใจชม หอสมุดตำรวราชานภาพ นมากกว่า
หอสมุดอื่น ๆ

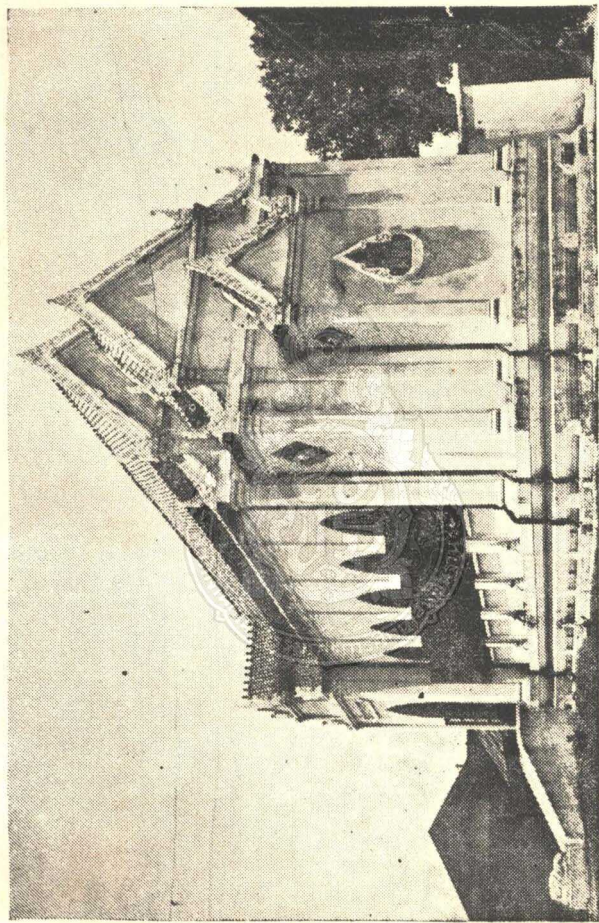
กรมศิลปากรเห็นว่า ถึงแม้จะจัดทำป้าย
อธิบายสิ่งของที่ จัดตั้งแสดงไว้ในหอสมุด นี้เป็นส่วน
มากแล้วก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่ายังมีผู้ที่ประสงค์จะได้
คำอธิบายโดยละเอียดอีกเป็นจำนวนไม่น้อย ด้วย

เหตุนี้กรมศิลปากรจึงให้นายตรี อมาตยกุล หัวหน้า
กองวรรณคดีจัดทำคำอธิบาย เป็นทำนอง หนังสืออนำ
เที่ยว และจัดพิมพ์ขึ้นสำหรับจำหน่ายในราคาพอ
สมควร

กรมศิลปากร

๑ กันยายน ๒๔๙๔

หอสมุดตำรงราชานันทภาพ

หอสมุดดำรงราชานุภาพ

เมื่อสมเด็จพระยา ดำรงราชานุภาพ ยังดำรงพระชนมายุอยู่ได้ พระนามว่าทรงเป็นนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีที่สำคัญองค์หนึ่งของประเทศไทย เกียรติคุณของพระองค์มิใช่จะปรากฏแต่เพียงชาวไทยเท่านั้น ประเทศต่าง ๆ อีกหลายประเทศ เห็นความสำคัญในผลงานที่พระองค์ทรงกระทำ ได้ยกย่องถวายพระเกียรติแด่พระองค์โดยขอให้ทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ ในองค์การหรือสมาคมโบราณคดีหลายแห่ง ทั้งประกาศนียบัตรที่ติดอยู่ในหอสมุดนี้หลายฉบับด้วยกัน

พระองค์ทรงสะสมหนังสือต่าง ๆ ทั้งภาษาไทย และ ภาษาต่าง ประเทศ ไว้เป็นจำนวนรวมทั้งสิ้นประมาณ ๗,๐๐๐ เล่ม เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ลงแล้ว หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ซึ่งเป็นทายาทองค์หนึ่ง ได้รับส่วนแบ่งหนังสือตลอดจนบรรดา

รูปถ่ายต่าง ๆ ทั้งหมดจากกองมรดกอันมีค่ายิ่งของ
พระองค์ และเพื่อให้เป็นไปตามคำมั่นที่ใดทรงรับไว้
กับพระบิดาเมื่อยังดำรงพระชนม์อยู่ ว่าจะจัดห้อง
ดำรงขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์ของพระบิดาให้คงอยู่คู่
ประเทศชาติสืบไป และหม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย
ก็ใดทรงอุทิศสหพยายามดำเนินการจนเป็นผลสำเร็จ
โดยขอให้รัฐบาลสร้างหอสมุดเล็ก ๆ ขึ้นหลังหนึ่ง
ตรงที่ว่างระหว่างหลังหอสมุดวิทยารักษ์กับวัดมหาธาตุ
และเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่สมเด็จพระยาดำรง-
ราชานุภาพ จึงใดทรงขอหอสมุดเล็ก ๆ นั้นว่า “หอสมุด
ดำรงราชานุภาพ”

หอสมุดนี้ใดทำพิธีเปิดตรงกับวันคล้ายวัน
ประสูติของพระองค์ เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๙๐ และหลังจากนั้นก็ใดเปิดให้ประชาชน
เข้าชมและเข้าอ่านหนังสือเพื่อค้นคว้าหาความรู้ได้
ทุกวัน เว้นวันจันทร์ซึ่งเป็นวันหยุดพักผ่อนของ
เจ้าหน้าที่ มีหนังสือจัดแยกไว้เป็นหมวด ๆ เพื่อให้

ค้นหาข้อหนังสือที่ต้องการอ่านได้ง่าย เมื่อผู้ใดต้องการ
 การอ่านหนังสือเรื่องใดที่มีอยู่ในบัญชีหนังสือ ก็ให้
 เจ้าหน้าที่ยกให้อ่านตามโต๊ะที่จัดไว้ได้ แต่หนังสือ
 เหล่านี้มิจะเขียนอยู่ว่า เมื่ออ่านแล้วจะต้องส่งคืนให้
 แก่เจ้าหน้าที่ภายในวันนั้น จะมิยอมออกไปนอกหอสมุด
 ไม่ได้ ส่วนของอนุสรณ์นั้นก็ให้ทำป้ายบอกชื่อและ
 ประวัติไว้แทบทุกชิ้น แต่เพื่อให้ประชาชนได้ทราบ
 ประวัติละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก จึงได้รวบรวมคำอธิบาย
 ต่าง ๆ มาพิมพ์ขึ้นไว้โดยละเอียด

ห้องบันได

เมื่อก้าวขึ้นบันไดหอสมุดจะเห็นพระฉายาลักษณ์
 ของ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ราชานภาพ ทรงแต่ง
 พระองค์อย่างประเพณีไทย คือทรงนั่งผ้า่มวงและทรง
 สวมเสื้อชั้นนอกคือเป็นพระรูปซึ่งทรงถ่ายครั้ง
 หลังที่เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕
 และร้านฉายาลักษณ์ใต้เออเฟอชบายและติด
 กรอบให้แก่หอสมุดดำรง ๆ

ทางขวาประต^๑มทแขวนเลื้อ^๒และทางซ้ายม^๓อ^๔ม^๕
 นาฬิกาตั้ง^๖ ทั้งสองอย่าง^๗นี้เป็นของตั้งประจำอยู่ใน
 พระตำหนักของสมเด็จพระยาตำรา^๘ราชาน^๙ภาพ
 ชะ^{๑๐}พระองค^{๑๑}ยงตำ^{๑๒}รา^{๑๓}พระชนม^{๑๔}อยู่

ทางเฉลียงค^{๑๕}านซ้ายตอนต^{๑๖}ก^{๑๗}กับผนัง มี^{๑๘}ตู้^{๑๙} ๒ ใบ
 ใส่หนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเทศใกล้เคียง เช่น
 ประเทศพม่า อินเดีย อินโดจีนฝรั่งเศส และมลายู
 โดยมากเป็นหนังสือภาษาอังกฤษ

ที่ผนังตรงข้ามกับตู้หนังสือ^{๒๐}นี้ คือ^{๒๑}ตร^{๒๒}ปล^{๒๓}สุ^{๒๔}ต^{๒๕}าน^{๒๖}แห่ง
 ประเทศชวา มลายู และมหาราชาประเทศอินเดีย
 เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. ส^{๒๗}สุ^{๒๘}น^{๒๙}ัน ส^{๓๐}ต^{๓๑}าน^{๓๒}เม^{๓๓}อง^{๓๔}ไซ^{๓๕}โล ประเทศชวา
๒. ประ^{๓๖}โ^{๓๗}หม^{๓๘}สุ^{๓๙}ห^{๔๐}รี พระ^{๔๑}ชา^{๔๒}ยา^{๔๓}อง^{๔๔}ค^{๔๕}แรก^{๔๖}ของ
 ส^{๔๗}ต^{๔๘}าน^{๔๙}ส^{๕๐}สุ^{๕๑}น^{๕๒}ัน
๓. ม^{๕๓}ห^{๕๔}าร^{๕๕}า^{๕๖}ชา^{๕๗}เม^{๕๘}อง^{๕๙}ร^{๖๐}า^{๖๑}ม^{๖๒}น^{๖๓}ค^{๖๔}ร ประเทศอินเดีย
๔. ม^{๖๕}ห^{๖๖}าร^{๖๗}า^{๖๘}ชา^{๖๙}เม^{๗๐}อง^{๗๑}ไซ^{๗๒}ย^{๗๓}ปุ^{๗๔}ระ ประเทศอินเดีย

๕. มหาราชามืองไคฟาร์ บาโรคา ประเทศ
อินเดียน

๖. สุลต่านเมืองยโฮ สหรัญมลายู

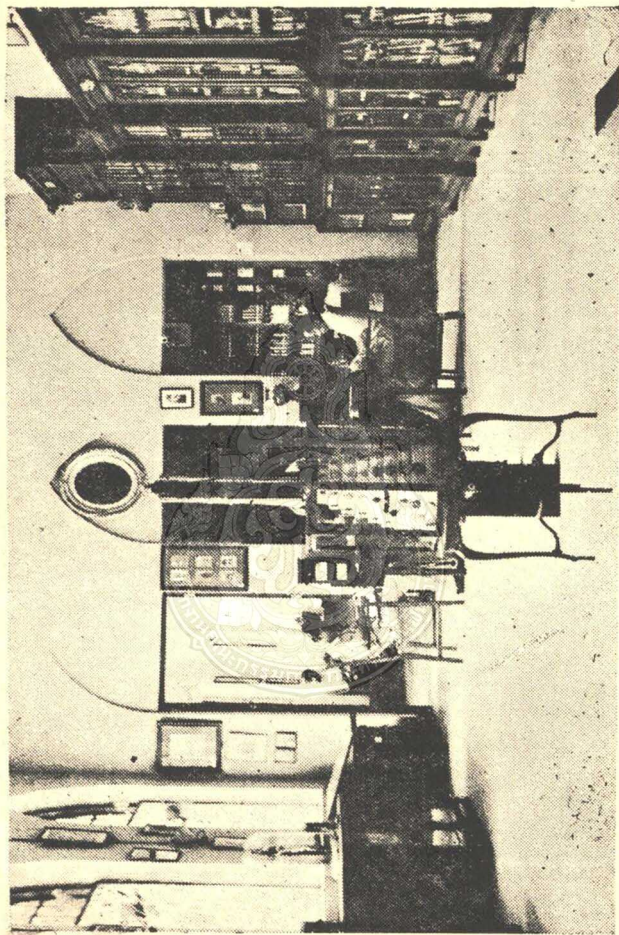
ห้องใหญ่

เมื่อเข้าประตูห้องใหญ่ ทิวข้างประตูทางซ้ายมือ
จะเห็นถ้ำมอง ถ้ำมองนรปร่างคล้ายตุ๊กตาสีเหลืองเล็ก ๆ
แต่มีกลองติดอยู่ด้วย กลองนั้นสำหรับขยายภาพให้
เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น มีภาพซึ่งสมเด็จพระบาทมิ่ง
ราชานุภาพทรงถ่ายในขณะที่พระองค์เสด็จไปตรวจ
การตามหัวเมืองต่าง ๆ ในมณฑลฝ่ายเหนือข้าง ไป
ตรวจโบราณวัตถุสถานทั้งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
บ้าง และเสด็จไปสมณนครวัดในประเทศเขมรบ้าง
ผู้ใดมีความประสงค์จะชมภาพต่าง ๆ ในถ้ำมองนี้
จะบอกเจ้าหน้าที่ให้จัดและเปิดให้ชมได้

ตุ๊กตาสีเหลือง เป็นตุ๊กตา เก็บลายพระหัตถ์
สมเด็จพระบาทมิ่งราชานุภาพ ซึ่งทรงมีไว้ติดอยู่

กับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วัดทิวศ. ด้วยเรื่องที
 เกยวกัฏประวัติศาสตร โยราณคค ขนบธรรมเนียม
 ประเพณีและวิชาช่างต่าง ๆ เป็นลายพระหัตถ์ทหาค่า
 มิได้ ลายพระหัตถ์เหล่านี้เริ่มต้งแต่ขพ.ศ. ๒๔๗๕
 ถึง พ.ศ. ๒๔๙๖ เกยเข้าเรื่องไว้เป็นแฟ้ม ๆ รวม
 ทั้งสิ้น ๒๓ แฟ้มด้วยกัน กรมศิลปากรได้นำลาย
 พระหัตถ์เหล่านี้ลงในหนังสือวารสารศิลปากรตั้งแต่
 ต้น โดยให้ชื่อว่า “สาส์นสมเด็จ” ปรากฏว่ามีผู้
 นิยมอ่านกันมาก และที่พิมพ์ในหนังสือวารสาร
 ศิลปากรแล้ว ได้มีผู้ขออนุญาตพิมพ์แจกในงานศพ
 เพื่อให้แพร่หลายไปยังชนออกหลายครั้ง

บนหลังที่สาส์นสมเด็จนั้นแจกันสังคโลก เป็น
 ของงามคัฏรูปทรงและบริสทุขไม่มีรอยแตกร้าวเลย
 เกรองสังคโลกไทย ที่บริสทุข และไม่มีรอยแตกร้าว
 เลยนั้น เป็นของหาได้ยากอย่างยิ่ง แจกันใบนี้
 พระยานครพระรามาถวาย สมเด็จพระยาตำราง—
 ราชานภาพในงานวันประสูติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕

ภายในหอสมุดดำรงราชานุภาพ (ด้านเหนือ)

ต่อไปทางผนังด้าน ตะวันตกตั้งตู้สำหรับใส่
หนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เป็น
หนังสือ ทศมเต็จ กรม พระยาตำราพระราชานุญาต ทรง
สะสมไว้ในขณะที่พระองค์ยังมีพระชนม์อยู่ หนังสือ
เหล่านี้จัดไว้เป็นหมวด ๆ ใส่ไว้ในตู้ เรียงตามลำดับ
ดังต่อไปนี้

ก. ตู้เรื่องเมืองจีน เป็นหนังสือที่ฝรั่งแต่ง
เกี่ยวกับเรื่องเมืองจีน มีตั้งแต่ช่วยประวัติศาสตร์
การเมืองและศิลปกรรมของจีน เช่น เครื่องถ้วยชาม
เป็นต้น ส่วนหนังสือภาษาไทยก็มีเรื่องพงศาวดารจีน
ที่แปลเป็นไทยเช่นเรื่อง เลียดก๊ก สามก๊ก และ
ซ้องกั๋ง ฯลฯ

บนหลังตู้หนังสือเรื่องเมืองจีน มีรูปต่าง ๆ ใส่
กรอบดังต่อไปนี้

๑. โป๊ปไฟอัสที่ ๑๑ มหาสังฆราชแห่งกรุงโรม
 ๒. พระราชินีแอตทริก แห่งประเทศเบลเยียม
- พระโอรสองค์เล็ก

๓. พระโอรส ธิดา ของ พระเจ้า เลียวโปลด์
และพระราชินีแอสตริก แห่งประเทศเบลเยียม

๔. พระรูปหมู่พระราชวงศ์ซอลันดา

๕. พระราชินวลเฮมมินากับเจ้าหญิงยูเลียนนา
มกุฎราชกุมารี

๖. เจ้าชายกнут แห่งประเทศเดนมาร์ก กับ
เจ้าหญิงพระชายาและโอรสองค์แรก

๗. ตู้หนังสือ พิมพ์รายบักซ์ และ รายเดือน

ภาษาอังกฤษ มีหนังสือพิมพ์พิมพ์ชอเลียงของยุโรป
หลายเรื่องเช่นหนังสือพิมพ์พนซ์ แอนนวลรีคเตอร์
ฟอร์ เรนย์ แอฟแฟร์ และ บเลตินของ สำนัก ฝรั่งเศส
แห่งปลายยุโรปทิศ

๘. ตู้เรื่องที่ ชาวต่างประเทศ เขียนเกี่ยวกับ

เมืองไทย ในตู้รวบรวมหนังสือที่ชาวต่างประเทศ
เขียนเกี่ยวกับเมืองไทยไว้ได้จำนวนมาก หนังสือ
เหล่านี้โดยมากมี ลายเซ็นผู้แต่ง ส่งมา ถวายสมเด็จ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพโดยตรง และบางเล่ม
เป็นหนังสือที่หายากอย่างยิ่ง เช่น เบอรินเฟเพอร์
คัสเพเพอร์ จดหมายเหตุไทยกับฝรั่งเศสครั้งกรุงเก่า
และเรื่อง ท้าวเยอรมัน ซอคอรัง เขียนเกี่ยวกับวัด
วาอารามในประเทศไทยเป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีวารสารของสมาคม สืบค้นวิชา
แห่งประเทศไทย (สยามสมาคม) หนังสือบางกอก
วิปัสสิตอริ เริ่มออกแต่ค.ศ. ๑๘๖๔ (พ.ศ. ๒๔๑๒)
บางกอกคาลันเดอร์ซึ่งเริ่มออกตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๖๓
(พ.ศ. ๒๔๐๖)

ง. ตู้หนังสือประวัติศาสตร์ เป็นคู่ทมิ
หนังสือภาษาไทยล้วน ๆ มีหนังสือเกี่ยวกับประวัติ
ศาสตร์และพงศาวดารของไทย และประเทศเพื่อน
บ้านใกล้เคียง หนังสือประชุมพงศาวดารภาคต่าง ๆ
พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พงศาวดารโยนก
และพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้น หนังสือ

เหล่านี้โดยมากมีลายพระหัตถ์สมเด็จพระบรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกข้อความคิดเห็นของ
พระองค์ไว้เกือบทุกเล่ม นับว่าเป็นหนังสือที่มีค่ายิ่ง
สำหรับผู้ที่จะใช้ศึกษาและค้นคว้าต่อไป

จ. ตู้หนังสือเกี่ยวกับศาสนา ตู้นี้จัดหนังสือ
จำพวกที่เกี่ยวกับศาสนาแทบทุกศาสนา ซึ่งชาว
ต่างประเทศเขียน อาทิเช่น ศาสนาพุทธ ทั้งลัทธิ
หินยานและมหายาน ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเชน
และคริสต์ศาสนา หนังสือเหล่านี้เป็นหนังสือภาษา
อังกฤษโดยมาก ส่วนหนังสือภาษาไทยมีนิบาตชาดก
ขุณยชาดก ปฐมสมโพธิ และหนังสือที่เกี่ยวกับ
พระธรรมต่าง ๆ

ฉ. ตู้หนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยเฉพาะ
จัดรวบรวมเฉพาะหนังสือว่าด้วยเรื่อง พุทธ ศาสนา
โดยตรง เช่นเรื่องพระธรรมบทแปล พระวินัยแปล
พระวิสุทธิมรรค และ พระมงคลทีปนิเทศน์

ชั้นล่าง จัดไว้สำหรับภาพโบราณ วัตถุสถาน
ภาพต่าง ๆ ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
ทรงฉายเมื่อคราวเสด็จตรวจราชการในมณฑลต่าง ๆ
เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
มีภาพชุดประเทศสหรัฐอเมริกา จีน และอินเดีย และ
มีกระบอกยิงสำหรับส่องดูภาพให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น
อีกด้วย

ภาพต่าง ๆ เหล่านี้เป็นภาพที่หาได้ยากอย่างยิ่ง
บางภาพ ทรงถ่ายไว้ ก่อนที่ของโบราณ อันมีค่าจะถูก
ทำลายลงไป เช่นภาพยานประตูลีฬารพระแท่น
ศิลาอาสน์ ผมอช่างเครื่องสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
ซึ่งถูกไฟไหม้ศูนย์หายไปเสีย เมื่อในรัชกาลที่ ๕
ภาพฐานปราสาทราชมนเฑียรของพระราชอาสน์
แต่ครั้งกรุงสุโขทัย ซึ่งบัดนี้ซากนั้นถูกทำลายศูนย์
หายไปเสียแล้วเป็นต้น

๖. ตู้ตำรา เก็บหนังสือสรรพตำราต่าง ๆ เช่น
ฉันทศาสตร์ ซึ่งว่าด้วยฉันทวรรณคดีและมาตรา

พฤติ ครอบ ๑๐๘ ฉันท์ ชุมนุมตำรากลอน ภูมิศาสตร์
ประเทศไทย พงศาวดารยุทธศิลป์ ตำรายุทธศาสตร์
ตำราดาว ตำราเล่นกล้วยไม้ และพวกอภิธานต่าง ๆ
เช่นอภิธานสันสกฤต - ไทย - อังกฤษ อภิธานอังกฤษ
- สยาม และพจนานุกรมต่าง ๆ อีกหลายอย่าง

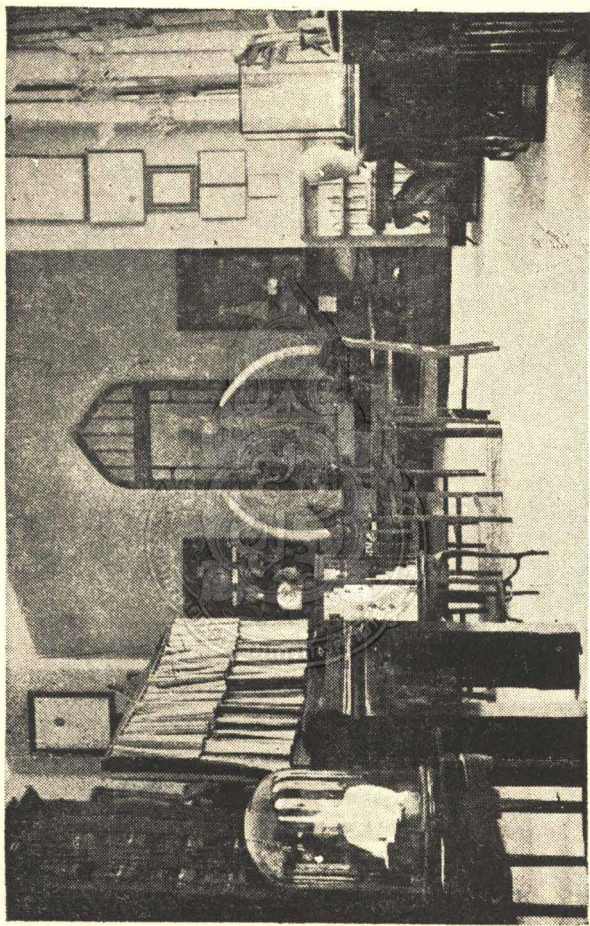
บนหลังค้ำตำราที่มีรูปต่าง ๆ ใส่กรอบทั้งไว้ คือ

๑. พระราชินีวักตอเรีย แห่งประเทศอังกฤษ

๒. รูปเล็ก ๔ รูป พระราชินีแมรีแห่งประเทศ
อังกฤษ พระราชทานมาในวันขึ้นปีใหม่ รวม ๔ บ
ท้วยกัน

ท मुखหน้ามีโต๊ะ ทรงพระอักษร และเก้าอี้ หมอน
ของสมเด็จพระยาเจ้าราชานุภาพ โต๊ะทรง
พระอักษรตัวนี้เป็นของตั้งเดิมตั้งแต่แรกทรงงาน เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๒ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ นับเวลาที่ทรง
ใช้ติดต่อกันได้ ๔๓ ปี

บนโต๊ะมีเครื่องใช้ที่เกี่ยวด้วยการทรงพระอักษร
หลายอย่าง เช่นแว่นขยาย ปฏิทิน สมุดฉีก ปากกา

ภายในหอสมุดตำราพระราชภาพ (ด้านใต้)

ดินสอ กรึงเป็นรูปเท้าสำหรับกดเรียกคนใช้ หีบขุหรื
 กตั้งยาสูบ และมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุล-
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ
 และสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงถ่ายร่วม
 กันในขณะ เมื่อพระองค์ท่าน ดำรงตำแหน่งเสนาบดี
 กระทรวงมหาดไทย และสมเด็จพระกรมพระยาเทววงศ์-
 วโรปการ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการ
 ต่างประเทศ

มีกระด้ายพลส แก๊ป อยู่บน โต๊ะ ทรงพระอักษร
 แผ่นหนึ่ง ทรงเขียนด้วยตัวดินสอ เป็นร่างที่ทรงวินิจฉัย
 เรื่องรถลักษณะเรียกพระเจ้าแผ่นดินแต่โบราณ ร่าง
 นี้ เป็นลาย พระหัตถ์ดินสอ ท้ายที่ทรงเขียนขึ้น ก่อน
 สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖

ภาชนะเหนือ โต๊ะ ทรงพระอักษร มี ๓ คติฉนัง
 ใน ๓ ชิ้นแบ่งเป็น ๓ ชิ้น มีสิ่งของจัดแสดงเริ่มตั้งแต่
 ชิ้นบนตามลำดับลงมาดังต่อไปนี้

ก. ประกาศนียบัตรทรงเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ชั้นสูง และประกาศนียบัตรทรงกรม ของสมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บรรจุไว้ในถุงผ้าตาค
รวม ๖ ชิ้น

หีบตราประจำพระองค์สองใบ หีบหีบทำด้วยไม้
ประดิมุก รมสีเหลืองมียะหนึ่งและกลมใบหนึ่ง ในหีบ
สีเหลืองมียะบรรจุตราประจำชาติสองดวง เป็นตรา
ส่วนพระองค์เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวง
มหาดไทย และหีบใบกลมบรรจุตราประจำชาติส่วน
พระองค์เป็นรูป เทวคาพนมมือซึ่งใช้เป็น ตรา ส่วน
พระองค์เรื่อยมาจนตลอดพระชนมายุ

ข. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ เป็น
ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้
รับโดยตรงจากประเทศนั้น ๆ เช่น เครื่องราชอิสริ-
ยาภรณ์ชั้นสูงของประเทศญี่ปุ่น ประเทศเตอร์ก
รัสเซีย อิตาลี และเยอรมัน

ค. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของประเทศ
กรีซ อิตาลี สวีเดน เยอรมัน และเบลเยียม

ง. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของประเทศ
ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส

ผู้คิดค้นนโยบายต่อมาทางทิศเหนือ มีสิ่งของจัด
แสดงเริ่มตั้งแต่ชั้นบนตามลำดับ

ก. มาลัยอินเดียน มหาราชามือเมืองพาราณสี
สวมถวายสมเด็จพระยาตำรงราชานภาพ ใน
คราวเสด็จประพาสประเทศอินเดียเมื่อพ.ศ. ๒๔๓๔

พระพิมพ์เมืองพม่า รัฐบาลพม่าถวายเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๗๔

พระบรมรูปสมเด็จพระพันปี ประทานสมเด็จพระ
กรมพระยาตำรงราชานภาพเมื่อคราวขึ้นตำแหน่งใหม่
ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕)

ถ้วยหินคำ พราหมณ์ใส่ดอกไม้ถวาย
สมเด็จพระกรมพระยาตำรงราชานภาพที่ตำบลพุทธคยา

เมื่อคราวที่พระองค์เสด็จประพาสประเทศอินเดีย
พ.ศ. ๒๔๓๔

๓. คอนนอก กล้องยาสูบสองอัน พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซื้อมาจาก
ทวีปยุโรป พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช—
ราชานุกาฬ

บัตรโดยสารรถประจำทางฟรี บริษัทลอนดอน
เยเนอรัลคอมมิวนิสต์ ถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช—
ราชานุกาฬ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓

ของบริวารหลักเป็นตราของเมืองต่าง ๆ ใน
ทวีปยุโรป ซึ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชราชานุกาฬ
เสด็จประพาสในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ และ พ.ศ. ๒๔๗๓
ทั้ง ๒ ครั้ง

การที่สำหรับติดหน้าอกเป็นเครื่องหมายอนุญาต
ให้เข้าไปในสนามบินที่เชนคอนไค เมื่อคราวเสด็จ
ประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๗๓

บัตร อนุญาต เข้า ชมการ แข่งม้า ที่ แอส์ คอส
ประเทศอังกฤษ พระราชสำนักส่งมาถวายเมื่อคราว
เสด็จประพาสประเทศอังกฤษ พ.ศ. ๒๔๗๓

เหรียญสมาชิกทั้งเตในประเทศอิตาลี สมาคม
ทั้งเตถวาย

คลังกระ ตัซเซสเอดส์เตอร์ ถวายที่ เมืองเนเปิ้ล
ประเทศอิตาลี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓

ตอนใน จวนปอสเลนเคนมาร์กสองใบ ใบหนึ่ง
เขียนเป็นรูปสมอ และอีกใบหนึ่งเขียนเป็นรูปเด็กกำลัง
มองตุตันไม้คริสต์มาส ผู้พระหัตถ์เจ้าหญิงมาเรียวิล
ติมาทรงเขียนเอง แล้วส่งมาถวายสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพ

โถปอสเลน เขียนพระรูปพระเจ้าคริสเตียน
ที่ ๕ พระเจ้าแผ่นดินเดนมาร์ก เจ้าชายวัลติมา
ราชโอรสส่งมาถวายในวันประสูติสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพครบ ๗๐ พรรษา

ค. หม้อเกลือวางบนจานเงินใส่ขนมปัง ที่งาน
มีจารึกภาษารัสเซีย เจ้าเมืองโอเคซชานำถวาย
ตามประเพณีรัสเซีย เมื่อสมเด็จพระยาตำรง—
ราชานภาพเสด็จถึงเมืองโอเคซชา ประเทศรัสเซีย
พ.ศ. ๒๔๓๔

ปอสเลนฝรั่งเศส ทำเป็นรูปหญิงยืนบนแท่น
ผู้อำนวยการโรงงานแซฟร์ในประเทศฝรั่งเศส ซึ่ง
เป็นโรงงานทำเครื่องปอสเลน ถวายสมเด็จพระยา
ตำรงราชานภาพ เมื่อเสด็จไปเยี่ยมโรงงานนี้ใน
พ.ศ. ๒๔๓๔

เครื่องแก้วเมืองเวนิซ ทำเป็นรูปถ้วยเชิง ที่
เชิงถ้วยทำเป็นรูปปลา โรงงานทำเครื่องแก้วเมือง
เวนิซประเทศอิตาลีเข้าถวาย ในขณะที่สมเด็จพระ
กรมพระยาตำรงราชานภาพ เสด็จเยี่ยมโรงงานนี้
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓

ตรงข้ามที่มุมหน้า ประดิษฐานพระรูปสมเด็จพระ
กรมพระยาตำรงราชานภาพทำด้วยหินอ่อน เป็นรูป

ครั้งพระองค์ทรงอยู่บนฐานหินอ่อน พระรูปนั้นทำมาจาก
ประเทศอิตาลีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ และมีฉลองพระองค์
ติดตราจุลจอมเกล้าสวมทับอยู่

สองข้างพระรูปมีโต๊ะทำด้วยเขากวาง ตั้งครอบ
แก้วข้างละอัน ในครอบแก้วมีสามไม้ต้นไม้ทำด้วย
แก้วทั้งหมด เป็นแก้วฝีมือไทย ทำตามตำรา
กรมขุนวรจักรธรานุภาพ หม่อมเจ้าคำรลัดคำร
โอรสกรมขุนวรจักรฯ ถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
ดำรงราชานุภาพในงานฉลองวัดใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔
ที่หน้าชุมประดิษฐานพระรูปนี้ มีนางข้างตั้งอยู่
คู่หนึ่ง เป็นนางข้างช่อพลอยทองคำ พระครุฑมีวั
หนองโพ จันทันครุฑวรรค ผู้เป็นเจ้าของข้างถวาย

คู่ติดผนังโดยถัดไปจากชุมที่ประดิษฐานพระรูป
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอดำรงราชานุภาพ มีสิ่งของตั้งต่อ
ไปนี้

ก. รูปจำลองพระธาตุพนม ทำด้วยเงิน

รูปจำลองต้นสักลำปาง ทำด้วยเงิน

รูปจำลองต้นหมากแข้ง (มะเขือพวง)
ทำด้วยเงิน

ข. เกวียนมณฑลอยุธยา ทำด้วยเงิน

สิ่งของต่าง ๆ ที่จัดแสดงในตู้^๕นี้เป็นสิ่งของที่
คณะกรรมการเมืองต่าง ๆ ถวายสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพ เป็นที่ระลึกในขณะ^๖ที่พระองค์
เสด็จตรวจราชการในมณฑลภาคอีสานเป็นครั้งแรก
เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๑-๒๔๔๔

วัตถุคณนึ่งทางทิศตะวันออก มีสิ่งของตั้งแสดง
ตามลำดับดังต่อไปนี้

ก. จานขางนับไม้กวน รูปพระเศวตวรวรรณ
ขางเผือกในรัชกาลที่ ๕ รูป^๗พระเทพวงษา (ปาน)
เป็นผู้นับ

ขวดหมกรูปตุ๊กตา สมเด็จพระบรมโอรสาธิ
ราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ถวายสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพในงานวันประสูติ พ.ศ. ๒๔๒๖

ข. รูปจำลองพระชาตุนวรายณ์เชิงเวง เมือง
สกลนคร คณะกรรมการเมืองสกลนครถวายเป็นที่
ระลึกเมื่อเสด็จตรวจราชการ ในพ.ศ. ๒๔๕๔

แกว้องกฤษณ์ฐานรอง ขุดพบที่ตำบลปากเกิด
จังหวัดนนทบุรี พระภิกษุองค์หนึ่งจำชื่อไม่ได้ถวาย
รูปช้างบรรพตแก้ว เป็นเครื่องหมายของ
พุทธศาสนาลัทธิมหายาน ทำในประเทศญวน

ค. กล้องยาสูบ ๒ กล้อง พวกละว้าถวาย ใน
ขณะที่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพเสด็จตรวจ
ราชการมณฑลพายัพครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑

ตราราชสีห์และตราจักร สำหรับติด ประตูล
ยนต์ส่วนพระองค์ ๒ คู่

ผอบเมืองน่าน คณะกรรมการเมืองน่านถวาย
เป็นที่ระลึกเมื่อเสด็จตรวจราชการ ใน พ.ศ. ๒๔๕๑

ที่ใส่หมึกและปากกามีฉากรอง ทำด้วยเงิน
นาย ช. วิเวต คาแนก ที่ปรึกษากระทรวงการคลัง
ถวายเป็นที่ระลึกเมื่อ สมเด็จพระยาคำรงราชา-

นภาพทรงช่วยร่าง พ.ร.บ. เหยียบานาญสำเร็จใน
พ.ศ. ๒๔๕๔

บนยกพนค่านทิศเหนือ ฝั่งของทสมเด็จ
กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ ทรงใช้ ในเวลาเสด็จ
ตรวจราชการทั่วพระราชอาณาจักร มีสิ่งของที่น่าค
งตั้งต่อไป

๑. อานม้า

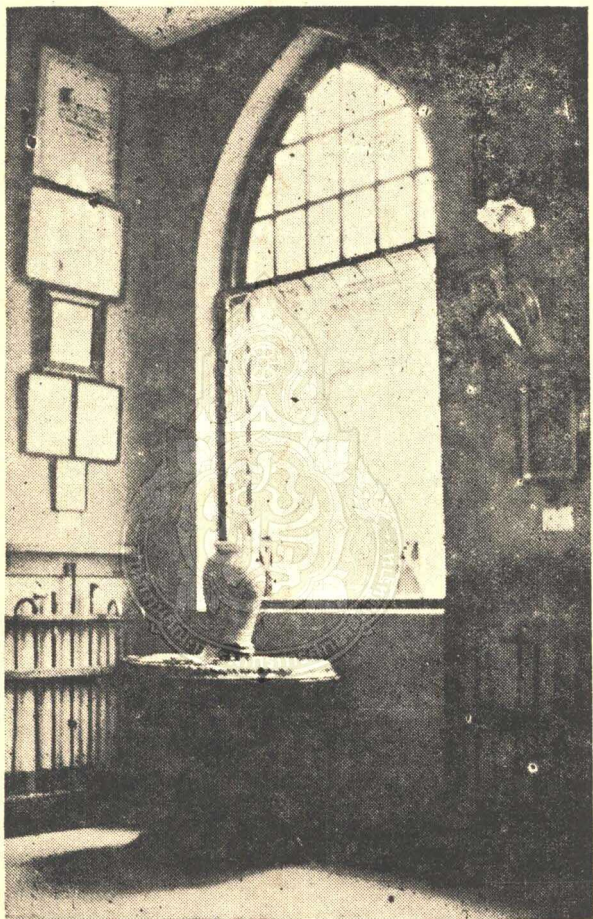
๒. เก้าอี้ไม้ นมโหฬาร

๓. โต๊ะเล็ก และ ถาดสำหรับรองเครื่อง พระ

โอสถ

๔. หีบยกรักทำด้วยหวายทาสีดำ ข้างใน
มีมด งาน ช่อมช้อน และช้อนน้ำ

ต่อจากมข น ออกมา มีโต๊ะไม้สักขนาดใหญ่
ขาโต๊ะจำหลักเป็นรูปช้าง ๓ ตัวยืนรองรับอยู่ โต๊ะนี้
ด้วยทำไม้สักต้นแรกที่โค่นลงจากป่าเมืองฝาง บริษัท
ขอนแก่น จำกัด ได้จัดทำถวายสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพเมื่อชนวังใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๔

ภายในหอสมุดดำรงราชานุภาพ

บนโต๊ะมีแจกัน ปอสเลน เขียน เป็นรูปปราสาท
โครนเบิร์ก ประเทศเคนมาร์ก พระเจ้าคริสเตียน
ที่ ๑๐ พระเจ้าแผ่นดินเคนมาร์ก พระราชทาน
สมเด็จพระยามะการาชราชานภาพ เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๓

ที่ผนังตอนล่างรอบห้องมีราวไม้เท้ารูปแปลก ๆ
ไม้เท้าเหล่านี้สมเด็จพระยามะการาชฯ ทรงสะสมไว้
เป็นจำนวนมาก มีทั้งของทำมาจากต่างประเทศและ
ทำในประเทศไทย บางอันเป็นของที่พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซื้อพระราชทานเมื่อ
คราวเสด็จประพาสยุโรป เท่าที่จดคงแสดงไว้ใน
หอการฯ ๗ ยังไม่หมด คัดเลือกแต่เฉพาะอันที่เห็น
ว่าแปลกและงามมาไว้ให้ดูเป็นตัวอย่างเท่านั้น

ทางผนังด้านตะวันออก มีตู้เตี้ย ๆ เรียงกันอยู่
๓ ใบ ตู้เหล่านี้ใส่หนังสือต่าง ๆ เรียงตามลำดับ
ดังต่อไปนี้

ใบแรก ใส่หนังสือภาษาอังกฤษที่ว่าด้วย
เรื่องประเทศญี่ปุ่น อียิปต์ ออสเตรเลีย และหนังสือ

เนชั่นเนลียออกกราฟิคแมคกาซีน

บนหลังตู้มีรูปปั้น ส้มเต๋จพระสังฆราชา (สา)
นายวรคอฟ เวนนิง ช่างปั้นชาวสวิสบนถวายเป็น
กรมพระยาตำราวงราชานภาพ

ใบที่สอง ใส่หนังสือแบบเรียนต่าง ๆ ในสมัย
ที่สมเด็จพระกรมพระยาตำราวงราชานภาพได้ทรงเรียนเอง
และได้ทรงจัดให้นักเรียน โรงเรียนสวนกุหลาบเรียน
ในเวลา ที่ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดี กรมศึกษาธิการ
และมีหนังสือต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงนิพนธ์ ในขณะ
ที่ทรงดำรงตำแหน่งนายกหอสมุด วชิรญาณตลอดมา
จนทรงเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยแล้ว หนังสือที่พระ
องค์ทรงนิพนธ์ ทั้งหมดนี้ ได้จัดพิมพ์ ขึ้นเป็นเล่ม แล้ว
และจัดรวม (ยังไม่ครบ) ไว้ในตู้นี้ด้วย พระนิพนธ์
ของสมเด็จพระกรมพระยาตำราวงราชานภาพนี้ ถ้าจะนับ
ทั้งหมดทั้งเรื่องสั้นเรื่องยาวและเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ
จะรวมกันได้ไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ เรื่อง

บนหลังตู้มีรูปปั้นขนาดใหญ่ นักโทษเรือนจำ

นครราชสีมาทำถวาย และหม่องไบเล็กเขียนลายทอง
เป็นของพระยาอมรินทรภักย์ ถวายในคราวขึ้นวัง
ใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๔

ไบที่สาม ใส่หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่ออก
เป็นรายักษ์ รายเดือน เช่นหนังสือพิมพ์สเตรนด
และโพลิติเกิลไซแอนส์ เป็นต้น

บนหลังตู้มีรูปพระเยซูตกตรึงอยู่ บนไม้กางเขน
มีข้อปแปร์รอสถวาย

ในระหว่างตู้ไบที่สอง มีถังไม้กอล์ฟ พร้อมถ้วย
ไม้กอล์ฟ ๑๒ อัน เป็นไม้กอล์ฟทโปรเฟสเซอร์ อาชี
คอมสตัน (Archie Comston) ทำขึ้นพิเศษสำหรับ
ผู้ทดลองมือซ้าย เซอร์ราฟ แพเจต (Sir Ralph Paget)
ถวาย

บน ว.ศ. ชุดแรก ที่ส่งเข้ามาจากประเทศ
เคนมวรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔

ตรงผนังติดกับประตูห้องใหญ่มีโต๊ะสำหรับทรง
เขียนและอ่านแผนที่

กลางห้อง

ทั้งฉากกระจกใส ลายพระราชหัตถเลขาของ
พระเจ้าแผ่นดินและลายพระหัตถ์เจ้านายต่างประเทศ
ที่ทรงมีประทาน สมเด็จพระบรมราชาธิบดี

ทางทิศเหนือ ของ ฉาก กระจก มีตู้ใส เหยียบ
พระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระบรมราชาธิบดี ทรงได้
รับในงานต่าง ๆ และมีตอกพิณเงินพิณทองซึ่งเป็น
ของ พระเจ้าแผ่นดิน ทรงไปรับในงาน พระราชพิธี
บรมราชาภิเษก

ทางทิศใต้ มีครอบแก้วใสตั้งโต๊ะเตี้ย
หนึ่งอัน เป็นฝีมือของข้าราชการกรมศึกษาธิการ
บนถาดภายในขณะที่ยังมีลายพระบรมฉายาลักษณ์
ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศึกษาธิการ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๓

ที่ผนังห้องใหญ่มีพระบรมรูปและพระรูปพระเจ้า
แผ่นดินและเจ้านายต่าง ๆ ทั้งของต่างประเทศและ

ของประเทศไทย พระบรมรูปและพระรูปเหล่านั้น มี
 ลายพระราชหัตถเลขา และลายพระหัตถ์ประทาน
 และถวายสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาตำรากราชานุภาพทรง
 จะกล่าวพระนามเรียงตามลำดับไปตั้งแต่ผนังด้านใต้
 (ผนังตรงประตูเข้าห้องใหญ่) คือ

ผนังด้านใต้

หมู่ที่ ๑

ก. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงฉายพระบรมฉายาลักษณ์ พร้อมกับสมเด็จพระเจ้า
 ชาร์นนิโคลัสที่ ๒ เอมเปอเรอร์แห่งประเทศรัสเซีย เมื่อ
 คราวเสด็จทรงเสวยที่เคอร์สเบิร์ก เมืองหลวงของ
 ประเทศรัสเซีย เมื่อร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)

ข. พระเจ้าชาร์นนิโคลัสที่ ๒ เอมเปอเรอร์แห่ง
 ประเทศรัสเซีย พระบรมรูปแผ่น สมิเด็จพระเจ้า
 ชาร์ทรงส่งมาพระราชทานสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 ราชานุภาพจากสนามรบเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑

ค. แกรนด์คิงไมเกิล พระราชอนุชาของ
พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒

ง. ซารินาแมรี พระราชมารดาของพระเจ้า
ซาร์นิโคลัสที่ ๒

หมู่ที่ ๒

ก. เจ้าชายคริสเตียนเฟรเดอริก มกุฎราช-
กุมารเดนมาร์ก ต่อมาเป็นพระเจ้าเฟรเดอริกที่ ๘
แห่งประเทศเดนมาร์ก

ข. พระราชินีหลุยซา มเหสีของพระเจ้า
เฟรเดอริกที่ ๘ แห่งประเทศเดนมาร์ก

ค. เจ้าชายชาลส์ พระราชโอรสของพระเจ้า
กรุงเดนมาร์ก

ง. เจ้าชายคริสเตียน พระราชโอรสของ
พระเจ้ากรุงเดนมาร์ก

จ. พระราชโอรสและพระราชธิดาของพระเจ้า
เฟรเดอริก

ฉ. เจ้าหญิงหลุยส์ พระราชธิดาของพระเจ้า
เฟรเดอริก

หมู่ที่ ๓

พระบรมรูปพระ บาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว เขียนด้วยสีน้ำมัน

หมู่ที่ ๔

ก. พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาท สมเด็จพระ
ปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระราชทานสมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในคราวเสด็จกลับ
ประเทศไทยครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑

ข. พระเจ้าคริสเตียนที่ ๙ พระเจ้าแผ่นดิน
ประเทศเดนมาร์ก

ค. พระราชินีหลุยซา แห่งกรุงเดนมาร์ก

ผนังด้านตะวันตก

ก. พระรูปสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
ซึ่ง พระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรง ถ่าย
ร้านหลวงในงานฤดูหนาวปี พ.ศ. ๒๔๖๕

ข. พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานสมเด็จพระยาตำรง-
ราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙

ค. พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานสมเด็จพระยาตำรง-
ราชานุภาพ เมื่อ วันขึ้นปีใหม่ ร.ศ. ๑๓๑
(พ.ศ. ๒๔๕๕)

ง. พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานในงานวันประสูติสมเด็จ
กรมพระยาตำรงราชานุภาพ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๙
(พ.ศ. ๒๔๕๓) ก่อนเสด็จสวรรคต ๔ เดือน

จ. รูปเจ้าจอมมารคำมุน ในรัชกาลที่ ๕
พระมารดาของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ

ผนังด้านเหนือ

ที่ผนังด้านนี้ติดประกาศนียบัตรต่างประเทศ
ทั้งในทวีปยุโรปและอเมริกา ตลอดจนทางทวีปเอเชีย
ซึ่งองค์การและสมาคมต่างๆ ถวายสมเด็จพระยา

ตำรวจราชานภาพ เพื่อให้ทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์
ประจำในสำนักราชบัณฑิตยสถานนั้น ๆ ดังราย
ละเอียดที่จะกล่าวต่อไป คือ

หมู่ที่ ๑

ก. ประกาศนียบัตร ของ สมาคม อากาเดเม
หลวงสำหรับศิลปศาสตร์ เมืองตุริน ประเทศอิตาลี

ข. ประกาศนียบัตร อากาเดเม ดิแบลอาร์ต
เมืองตุริน ประเทศอิตาลี

ค. ประกาศนียบัตร ของรอบแยล อาเซียมติก
โซไซเอตี แห่งเบงกอล มีสำนักงานอยู่ที่เมืองเบงกอล
ประเทศอินเดีย

ง. ประกาศนียบัตร ของสำนักฝรั่งเศส แห่ง
ปลายบูรพทิศ มีสำนักงานอยู่ที่เมืองชานอญ ประเทศ
อินโดจีนฝรั่งเศส

จ. ประกาศนียบัตร สมาคมพุทธศาสนาเมือง
พนมเปญ ประเทศเขมร

ฉ. ประกาศนียบัตร ของสมาคมภูมิศาสตร์
แห่งชาติ ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่กรุงวอชิงตัน ประเทศ
สหรัฐอเมริกา

หมู่ที่ ๒

ก. ประกาศนียบัตร ของเคิร์นอนิสต์ชีวิต ซึ่ง
เป็นสมาคมมหาวิทยาลัย ตั้งอยู่ ณ เมืองเลเคน
ประเทศเนเธอร์แลนด์

ข. ประกาศนียบัตร ของสมาคมหลวง สำหรับ
ศิลปศาสตร์และวรรณคดี ณ เมืองบัตตาเวีย ประเทศ
ชวา

ค. ประกาศนียบัตร ของไซไซเอตอาเซยติก
ซึ่งมีสำนักงานอยู่ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

ง. ประกาศนียบัตรของสมาคมรอยัลยออกรา
ฟิคไซไซเอต ซึ่งมีสำนักงานอยู่ ณ กรุงลอนดอน
ประเทศอังกฤษ

จ. ประกาศนียบัตรของสมาคมรอยัลอินเดียน
ไซไซเอต ซึ่งมีสำนักงานอยู่ ณ กรุงลอนดอน
ประเทศอังกฤษ

ฉ. ประกาศนียบัตร ของสมาคมรอมแบลดาเซย์
 ดิกโซไซเอตี ซึ่งมีสำนักงานอยู่ ณ กรุงลอนดอน
 ประเทศอังกฤษ

ผนังด้านตะวันออก

ที่ผนัง ด้านตะวันออก นี้คือรูป พระเจ้าแผ่นดิน
 และเจ้านายต่าง ๆ ในทวีปยุโรป แทบทุกประเทศ
 แต่ละรูปล้วนมีลายพระราชหัตถ์ และลายพระหัตถ์
 ของพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายต่าง ๆ ส่งมาประทาน
 และถวายสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสัน
 ธิษฐานต่าง ๆ เหล่านี้คือเรื่องไว้เป็นหมู่ ๆ ตามลำดับจาก
 ทิศเหนือไปทิศใต้ดังต่อไปนี้

หมู่ที่ ๑

ก. พระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ ๗	พระเจ้าแผ่นดิน
ประเทศอังกฤษ	
ข. พระเจ้ายอร์ชที่ ๕	พระเจ้าแผ่นดิน
ประเทศอังกฤษ	

ค. พระราชินีแมรี พระราชินีประเทศอังกฤษ

จ. พระราชินีอาเล็กซานดรา พระราชินี

ประเทศอังกฤษ

หมู่ที่ ๒

ก. เจ้าชายกุสตาฟ มกุฎราชกุมาร ประเทศ
สวีเดน

ข. เจ้าหญิงหลุยส์ พระชายาเจ้าชายกุสตาฟ

ค. เจ้าหญิงอินกริด พระธิดาเจ้าชายกุสตาฟ

ง. เจ้าชายแอกลเซส แห่งประเทศเดนมาร์ก

จ. พระเจ้าคริสเตียนที่ ๙ พระเจ้าแผ่นดิน
ประเทศเดนมาร์ก

ฉ. พระราชินีอาเล็กซานเดรีย พระมเหสีของ
พระเจ้าคริสเตียนที่ ๙

ช. เจ้าชายเฟรเดอริก มกุฎราชกุมาร
ประเทศเดนมาร์ก

ซ. เจ้าชายกнутพระอนุชาเจ้าชายเฟรเดอริก

ญ. เจ้าหญิงมากาเรตตา พระชายาเจ้าชาย
นอกเซด

หมู่ที่ ๓

- ก. พระเจ้าแผ่นดินประเทศอิตาลี
- ข. เจ้าหญิงแมรี โจเซ มกุฎราชกุมารี แห่ง
ประเทศอิตาลี
- ค. เจ้าชายอัมแบร์ตุม มกุฎราชกุมารแห่ง
ประเทศอิตาลี
- ง. พระราชินีมากาเรตตา พระมเหสีพระเจ้า
แผ่นดินประเทศอิตาลี

หมู่ที่ ๔

- ก. พระราชินีวิลเฮมมินา พระราชินีแห่ง
ประเทศฮอลแลนด์
- ข. พระราชินีเอมมา พระราชมารดาของ
พระราชินีวิลเฮมมินา
- ค. เจ้าชายเฮนรี พระราชสวามีของพระ
ราชินีวิลเฮมมินา

ง. เจ้าหญิงยูเลียนนา มกุฎราชกุมารี แห่ง
ประเทศฮอลแลนด์

ห้องเล็ก

ในห้องเล็กจัดหนังสือต่าง ๆ ทั้งภาษาไทย
อังกฤษ และ ภาษาฝรั่งเศส เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

ตู้ใหญ่ทางผนังด้านตะวันออก มีหนังสือ
กฎหมาย ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลป เรื่องเที่ยว
และนำเที่ยวภาษาอังกฤษ และพจนานุกรมต่าง ๆ

หนังสือที่เกี่ยวกับโบราณคดีและศิลป มีหนังสือ
ชุดอาร์สอาเซย์ติกา ซึ่งเป็นหนังสือที่วาดด้วยศิลป
ของชาวอาเซย์ พิมพ์ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส
กับหนังสือแมมมัวอากิโอดิอิก ว่าด้วยโบราณคดี
ของอินโตจินฝรั่งเศส ซึ่งจัดทำโดยสำนักฝรั่งเศส
แห่งปลายบูรพทิศ นับว่าเป็นหนังสือที่มีค่าอย่างยิ่ง

ตู้ใหญ่ทางผนังด้านใต้ มีหนังสือสังคมวิทยา
และประวัติศาสตร์ประเทศอังกฤษ

ตู้ใหญ่ทางมุมผนังด้านตะวันตก มีหนังสือเรื่อง
อ่านเล่น และ ละครภาษาอังกฤษ ละครไทย และการ
เล่น และ เรื่องเที่ยวต่าง ๆ ภาษาไทย

ตู้เล็กชั้นเดียว เกือบหนังสือลายพระหัตถ์สมเด็จพระ
กรมพระยาตำราจราชานุภาพ ทรงบันทึกประจำวัน
ในคราวเสด็จประพาสยุโรปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ และ
ยังมีบันทึกประจำวันในเวลาเสด็จตรวจราชการ
หัวเมืองต่าง ๆ ต้นฉบับหนังสือทรงนิพนธ์ชมทงท
เคยพิมพ์เป็นเล่มแล้วและที่ยังไม่เคยพิมพ์ หนังสือ
พิมพ์ดีด เรื่องและรูปเขตกตดออกมา

ที่หลังตู้นี้มีรูปถ่ายของบุคคลสำคัญของประเทศ
ต่าง ๆ ถวายสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ
เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

แถวหน้า

ก. เจ้าชายเฟรเดอริก มกุฎราชกุมารแห่ง
ประเทศเดนมาร์ก อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงอินกริด

แห่งประเทศสวีเดน (พระราชาและพระราชินีแห่ง
ประเทศเคนมาร์กในปัจจุบัน)

ข. ประธานาธิบดีคัทแมกซ์ แห่งประเทศ
ฝรั่งเศส

ค. เจ้าชายยอช แห่งประเทศกรีซ

ง. ยังไม่ทราบชื่อ

จ. มิสเตอร์ยอช แพตเตอร์สัน พระอาจารย์
ภาษาอังกฤษของสมเด็จพระยาตำราจราชานภาพ

ช. เจ้าชายกุสตาฟ พระอนุชาพระเจ้าคริส
เตียน แห่งประเทศเคนมาร์ก

ซ. ลอร์ดเกรย์ แห่งประเทศอังกฤษ

แถวกลาง

ก. พระราชาและพระราชินีแห่งประเทศ
เบลเยียม

ข. ซินญอ มุสโซลินี ผู้เผด็จการประเทศอิตาลี

ค. รูปหมูนักเรียนกับครูแพตเตอร์สัน

๑. ครูแพตเตอร์สัน

๒. สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

๓. สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

๔. สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

๕. พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์

ง. จอมพล ฟอนฮินเตนเบิร์ก ประธานาธิบดี
ประเทศเยอรมัน

จ. ค็อกเตอร์ฟรานซิส บี. แซयर (พระยา
กัลยาณไมตรี)

แถวหลัง

ก. สุลต่านเมืองโซโล ประเทศชวา กับพระ
ชายาและธิดา

ข. รูปหมู่ถ่ายที่นครวัด ประเทศเขมร

๑. นางสาวซุซซาน กาเปเลซ

๒. สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

๓. โพรเฟสเซอร์มาแซล

๔. โพรเฟสเซอร์เซเคส

ทางมุนีนักงานเหนือ จิตหนังสือกวนพันซ์
และสภายิตต่าง ๆ ภาษาไทย หนังสือเหล่านี้มลาย
พระ หัตถ์ของ สมเด็จพระบรม พะยาตำรง ราชานภาพ
ทรงเขียนไว้หลายเล่ม เช่น ทรงชำระกลอนของ
สุนทรภู่จากหนังสือเล่มละสลึง ซึ่งพิมพ์ที่โรงพิมพ์
พานิชย์ภณณ เมื่อ ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) และ
ทรงแก้ถ้อยคำในเรื่องกาพย์กลอนเป็นต้น

ที่หนังสือทางทิศเหนือ ตีพิมพ์เจ้านายในราชวงศ์
เยอรมัน คือ

ก. กุ๊กโยฮัน แห่งบรันสวิก

ข. คัสเซิลอาลิซาเบธ แห่งบรันสวิก

ที่หนังสือด้านตะวันออก ตีพิมพ์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

หมื่นที่ ๑

ก. ไกเซอร์วิลเฮล์ม แห่งประเทศเยอรมัน

ข. ไกเซอร์วิลเฮล์มที่ ๒ แห่งประเทศเยอรมัน

ค. เจ้าชายแอลเบิร์ต พระโอรสองค์ที่ ๓ ของ

ไกเซอร์วิลเฮล์มที่ ๒

ง. เจ้าชายเฮนรี พระอนุชาของไกเซอร์วิลเฮล์ม

๒

หมื่นที่ ๒

ก. ประธานาธิบดีคาโนต์ แห่งประเทศฝรั่งเศส

ข. ประธานาธิบดีแมกซ์แห่งประเทศฝรั่งเศส

ที่พำนักในโต ตีตรปที่ปรึกษาการแผ่นดิน

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๖๔ มีรายชื่อต่อไปนี้

ก. เจ้าพระยาอภัยราชา (โรลังค์ แบคเคอ-
มิน) ชาวเบลเยียม

ข. มิสเตอร์สโตเบล ชาวอเมริกัน

ค. พระยาภิบาลยาณไมตรี (เวสเทินการ์ด)

ชาวอเมริกัน

ง. พระยาภิบาลยาณไมตรี (ฟรานซิส บี. แซयर)

ชาวอเมริกัน

ที่พำนักในตะวันตก ตีตรปต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

หมื่นที่ ๑

ก. พระเจ้าคริสตัสต์ พระเจ้าแผ่นดินเขมร

ข. พระเจ้ามณเฑียร พระเจ้าแผ่นดินเขมร

ค. พระเจ้าแผ่นดินประเทศอียิปต์ (ยังไม่ทราบ
พระนาม)

ง. ดอร์คบาเทิลเพาเวลล์ ผู้คิดตั้งลูกเสือ

อังกฤษ

หน้าที่ ๒

ก. คีซเซสเฮาส์เตอร์ แห่งเนบัส ประเทศ
อิตาลี

ข. พระเจ้ายอรัชที่ ๑ พระเจ้าแผ่นดินกรีซ
และพระมเหสี

ระเบียบการกรมศิลปากร

เรื่องการพิทักษ์รักษาและการค้นคว้าใน

“ หอสมุดตำรงราชานภาพ ”

เนื่องจากหม่อมเจ้าพนพิศมัย ดิศกุล ทายาท
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำรง-
ราชานภาพ มอบสมุดหนึ่งสื่อและเอกสารต่าง ๆ
อันเป็นสมบัติส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์
เธอ กรมพระยาตำรงราชานภาพ ให้แก่ชาติ รัฐบาล
จึงจัดตั้งเป็นหอสมุดโดยเอกเทศขึ้นในกรมศิลปากร
เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสดึกษาและค้นคว้าหาความรู้
ต่อไป และขนานนามว่า “ หอสมุดตำรงราชานภาพ ”
เพื่อเฉลิม พระ เกียรติ สมเด็จพระเจ้า บรม วงศ์ เธอ
พระองค์นั้น

ด้วยเหตุที่หอสมุดตำรงราชานภาพ มีสมุด
หนึ่งสื่อและเอกสารที่สำคัญอันเป็นของหายาก และ
เป็นสมบัติอันค่าอยู่มาก สมควรจะมีการพิทักษ์รักษา

เป็นพิเศษมิให้เป็นอันตรายแก่คนทั้งหลายไป กรมศิลปากร
จึงวางระเบียบการพิทักษ์รักษา และการค้นคว้าในหอ
สมุดตำราโบราณภาพไว้ดังต่อไปนี้

การพิทักษ์รักษา

๑. ให้มีกรรมการสำหรับพิทักษ์รักษาหอสมุด
ตำราโบราณภาพคณะหนึ่ง ประกอบด้วยบุคคลใน
ตระกูลศิลป ๒ ท่าน และข้าราชการกรมศิลปากร
๓ นายเป็นกรรมการ ซึ่งจะได้นำคำสั่งกรมแต่งตั้งขึ้น

๒. กรรมการคณะนี้มีหน้าที่พิทักษ์รักษาหอ
สมุดและสมบัติทั้งสิน ซึ่งคณะกรรมการในพระปณิ
กรรม ๕ พระองค์ได้พร้อมกันยกให้แก่อหอสมุดแห่งนี้
และมีหน้าที่พิจารณาการใช้จ่ายเงินทุน ของหอสมุด
แห่งนี้ด้วย เพื่อกำหนดให้กรรมการแต่ละคนมีอำนาจ
ที่จะตรวจตรากิจการในหอสมุด และ อนุญาตให้เงินได้
ทุกเมื่อ

๓. กรรมการมีอำนาจว่ากล่าวตักเตือนเจ้า

หน้าที่ซึ่งประจำอยู่ในหอสมุดแห่งนี้ได้ ในกรณีที่
กรรมการเห็นว่าพฤติการณ์ของเจ้าหน้าที่อาจนำมาซึ่ง
ความเสื่อมเสียหรือเป็นอันตรายแก่เกียรติหรือสมบัติ
ในหอสมุด แต่ถ้าเป็นเรื่องเสียหายมาก ให้กรรมการ
แจ้งต่ออธิบดีกรมศิลปากร เพื่อดำเนินการทาง
ระเบียบวินัยต่อไป

๔. กรรมการมีหน้าที่แนะนำให้กรมศิลปากร
วางระเบียบ หรือ ปฏิบัติการ อย่างใด เพื่อ ชำรง
และเชิดชูให้หอสมุดนี้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

๕. การประชุมของคณะกรรมการ ให้เป็นไป
โดยอัยยาศัย สักแต่กรรมการจะเห็นสมควร ถิ่นที่
หมายประชุมกัน

การค้นวิชาในหอสมุดตำราโบราณภาพ

๖. ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าไปทำการค้น
วิชาในหอสมุดแห่งนี้ได้ แต่ต้องอยู่ในระเบียบต่อไปนี้

๗. ผู้ที่จะเข้าไป ทำการ ค้น วิชาใน หอสมุด

ตำราฐานภาพ จะต้องขอบัตรทำการค้นคว้า
จากเจ้าหน้าที่ก่อน แล้วนำไปยื่นต่อเจ้าหน้าที่เฝ้า
ประตู จึงเข้าไปได้

๘. ผู้ทำการค้นคว้า ต้องการตรวจหรือตรวจ
สอบหนังสือเรื่องใด ให้แจ้งแก่เจ้าหน้าที่เพื่อเจ้า
หน้าที่จะได้หยิบให้ ถ้าจำเป็นเจ้าหน้าที่อาจนัดให้
มาตรวจหรือ ตรวจ สอบ หนังสือที่ตอง การในวันอื่นตาม
สมควรแก่เวลาก็ได้ ห้ามมิให้ไปหยิบค้นเองโดย
ลำพัง

๙. ผู้ทำการค้นคว้าต้องนั่งอ่านในที่ ๆ เจ้า
หน้าที่จัดไว้ในหอสมุดเท่านั้น จะนำออกไปจากห้อง
ที่จัดไว้สำหรับอ่านหนังสือไม่ได้

๑๐. ผู้ที่เข้าไปในหอสมุดตำราฐานภาพต้อง
รักษาริยามารยาทให้เรียบร้อย ห้ามมิให้พูดคุย
หรือส่งเสียงออกฉาวจนเป็น ทรบกวน รำคาญ แก่ผู้อื่น
ในหอสมุด ผู้ที่มามารยาทไม่เรียบร้อยหรือส่งเสียง

รบกวนผู้อื่น เจ้าหน้าที่มีอำนาจเชิญให้ออกไปจาก
หอสมุดได้

๑๑. ห้ามมิให้ผู้ใดนำหนังสือในหอสมุด
ตำรวราชานภาพออกไปจากหอสมุดเป็นอันขาด เพอ
การนัดถามเหตุอันควรให้สงสัยว่า ผู้เข้าไปในหอสมุด
นั้นจะนำหนังสือออกไป เจ้าหน้าที่เฝ้าประตูมีอำนาจ
ขอตรวจค้นได้

๑๒. ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่อนุญาตให้ผู้ใดนำ
หนังสือในหอสมุดตำรวราชานภาพ ออกไปนอกหอ
สมุดเป็นอันขาด หากเจ้าหน้าที่ใดฝ่าฝืน จะถือว่า
ผิดวินัยร้ายแรง

๑๓. ตามปรกติ การนำหนังสือใด ๆ ในหอ
สมุด ตำรวราชานภาพ ออกไป นอกหอสมุดพึงถือว่า
เป็นการห้ามเด็ดขาด แต่ถ้ามีความจำเป็น เช่น
ทางราช การ ขอยืมหรือ มกิจธุระ อย่างอน ชง คณะ
กรรมการ พิทักษ์ รักษาหอสมุด นั้นเห็น ว่าควรให้ ยืม
อธิบดีกรมศิลปากร อาจพิจารณาอนุญาตให้ยืมไปได้

คำอนุญาตของอธิบดีให้ทำเป็นลายลักษณ์อักษร และ
ให้ระบุกำหนดวันส่งคืนไว้ในใบอนุญาตด้วย ใบ
อนุญาตที่กล่าวนี้ ให้เจ้าหน้าที่ประจำหอสมุดตำรง
ราชานภาพรึกษาไว้ เมื่อถึงกำหนดเวลาส่งคืน
ผู้ยืมยังไม่ส่งคืน เจ้าหน้าที่หอสมุดจะต้องดำเนินการ
เร่งรัดให้คืนหนังสือคืนมาโดยด่วน

๑๔. หอของวรรณคดีเป็นเจ้าหน้าที่ประจำหอ
สมุดตำรงราชานภาพ และให้มีอำนาจออกกฎ
ข้อบังคับอันเป็นส่วนปลีกย่อยโดยไม่ขัดต่อระเบียบ
การนี้ได้ ในเมื่อได้รับอนุมัติจากกรมศิลปากรแล้ว

ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันที่ ๒๑ มิถุนายน

๒๔๙๐

ระเบียบให้ไว้ ณ วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๔๙๐

(ลงนาม) อนุমানราชชน

อธิบดี

ระเบียบการกรมศิลปากร
เรื่องการพิทักษ์รักษาและการค้นคว้าใน
“ หอสมุดตำรงราชานุภาพ ”
ฉบับที่ ๒

ด้วยเห็นเป็นการสมควรที่จะเปิดให้ประชาชน
ได้มีโอกาสเข้า ชมหอสมุดตำรงราชานุภาพ ซึ่งไม่
เกี่ยวข้องกับการเข้าค้นคว้าด้วยอีกส่วนหนึ่ง จึงให้วาง
ระเบียบการพิทักษ์รักษา และการค้นคว้าในหอสมุด
ตำรงราชานุภาพเพิ่มเติมไว้ดังต่อไปนี้

ให้กองวรรณคดีกำหนดวันใดวันหนึ่งในสัปดาห์
เป็นวันสำหรับประชาชน แล้วเปิดให้ประชาชนทั่วไป
เข้าชมในวันนั้นได้ โดยไม่ต้องมีบัตรทำการค้นคว้า
เพื่อการนี้ให้กองวรรณคดีวางระเบียบต่าง ๆ เช่น
กำหนดจำนวนคนที่ จะเข้าชมในครั้งหนึ่ง และอื่น ๆ
ตามที่เห็นสมควร ระเบียบนั้นเมื่อได้รับอนุมัติจาก
กรมศิลปากรแล้วให้ใช้บังคับได้

ให้ใช้ระเบียบนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๒ มิถุนายน

๒๔๙๐

ระเบียบนี้ให้ใช้ ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๐

(ลงนาม) อนันตราชชน

อธิบดี

ประกาศ

หอสมุดตำรวราชานภาพจะเปิดโอกาสให้ผู้
ประสงค์จะค้นคว้าหาความรู้ ในวิชาต่าง ๆ เข้าอ่าน
หนังสือในหอสมุดฯ ได้ทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๘.๐๐ น.
ถึง ๑๖.๐๐ น. เว้นวันเสาร์ตอนบ่าย วันจันทร์ และ
วันหยุดราชการ ผู้ที่ต้องการจะอ่านหนังสือโปรด
แสดงความจำนงขออนุญาตและขอประเภทหนังสือ
ที่ท่านต้องการจะค้นคว้าต่อเจ้าหน้าที่ เมื่อเจ้าหน้าที่
เห็นสมควรอนุญาตก็จะมอบบัตรให้ท่านกรอกนาม
ประเภท และเลขที่ ของหนังสือที่ท่านต้องการอ่าน
(ที่ได้จากบัญชีหนังสือทเจ้าหน้าที่) และนำบัตรนั้น
ยื่นต่อเจ้าหน้าที่ต่อไป

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับบัตรไว้แล้วจะได้ นำไปนั้ง
ยงท์ ๆ จักไว้ให้และนำหนังสือที่ต้องการมาให้ ผู้ท่าน
จะไปค้นหาเอาเองตามตู้หนังสือไม่ได้ ผู้อ่านจะต้อง
ไม่ทำเสียงกึกกักเป็นทรมกวนแก่ผู้อื่น และจะนำ
หนังสือออกจากหอสมุดฯ ไม่ได้เป็นอันขาด

ก่อนที่ผู้^๒อ่านจะออกจากหอสมุดนี้ไป จะต้อง
นำหนังสือมาส่งคืนให้เจ้าหน้าที่ตรวจ และเซ็นนาม
รับคืนไว้เป็นหลักฐานเรียบร้อยเสียก่อนจึงจะออกไปได้.

ประกาศ ณ วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๐

(ลงนาม) ต. อมาตยกุล

หัวหน้ากองวรรณคดี

